

Privatisering

Tweeslachtigheid Abva Kabo

In de regeerakkoorden van de kabinetten Lubbers staan kreten als 'terugtrekkende overheid' en 'het teruggeven van de verantwoordelijkheid aan de samenleving' opgeschreven als - hoe kan het ook anders - een geloofsbelijdenis. Het woord privatisering wordt, naast uitdrukkingen als 'dereguleren' en 'de reorganisatie van de overheid', gebruikt als het toverwoord om aan dat kredo inhoud te geven.

Het ware motief achter deze kabinetsplannen echter, is om particuliere ondernemers de kans te bieden munt te slaan uit die terreinen van de nationale infrastructuur die eerder door parlementaire besluitvorming en met belastinggeld reeds volledig in cultuur waren gebracht.

Het gevolg is dat ambtelijke instellingen en bedrijven worden ontmanteld en omgezet in particuliere ondernemingen. Gelijktijdig worden grote aantallen ambtenaren 'gewone werke(m)(st)ers' op wier rechtspositie in het vervolg het Burgerlijk Wetboek - en niet meer het ambtenarenreglement - van toepassing is. Als grootste ambtenarenbond speelt de AbvaKabo in dat proces een belangrijke rol.

Sinds de beginjaren tachtig houdt de AbvaKabo zich noodgedwongen en serieus bezig met het verschijnsel privatisering. Tijdens die beginperiode deed de bond daarmee slechte ervaringen op. Werkgelegenheid ging verloren en werke(m)(st)ers kregen een rechtspositie die slechter was dan toen ze nog ambtenaar waren. En hoewel de successen ook nu nog beslist niet denderend zijn, vinden de bestuurders dat ze wel meer greep op het proces hebben gekregen.

Personele konsekwenties

Aanvankelijk was het verzet tegen privatisering vooral gebaseerd op rechtspositionele gronden. Allengs groeiden die krachten binnen de bond die er voor pleitten om voor ieder privatiseringsgeval afzonderlijk te bezien wat de houding zou moeten zijn. Want al snel bleek dat niet alleen de directe belangen van het personeel de aandacht vroegen. De belangstelling van politici, die zich sterk maakten voor privatisering, ging vaak zeer eenzijdig uit naar de winst die de nieuwe NV zou gaan maken. Hoeveel geld kon er worden uitgepompt? Dat weghalen van geld had directe gevolgen voor het voortbestaan van het nieuwe bedrijf, bijvoorbeeld een energiebedrijf, zodat de gemeente zelf moest gaan bezuinigen om te kunnen bijpassen. En omdat dat ook weer personele konsekwenties had, kreeg de AbvaKabo zo met beide kanten van de zaak te maken. Hierdoor zag de bond zich gedwongen zich het ekonomies lot van het bedrijf zelf aan te trekken.

Principeel tegen

De AbvaKabo zegt evenwel privatisering principeel af te wijzen. De overheid had

immers niet zomaar allerlei taken op zich genomen. Dat gebeurde, omdat daar in de samenleving behoefte aan bleek te bestaan en de politiek dat vervolgens oppakte. Je kunt niet zomaar al die taken terugsturen naar de burgers of hun organisaties. De ambtenarenbond vindt dat er dan in ieder geval garanties moeten zijn voor de voortzetting van die taken en verder dat er aan de taakuitoefening zelf eisen van demokratie, kwaliteit en controle moeten worden gesteld.

En zo lijken de doelstellingen van de AbvaKabo ten aanzien van privatisering op z'n minst strijdig met elkaar. Hoe kan de bond daar nu enerzijds principeel bestrijder van zijn en anderzijds toch meedenken over de uitvoering ervan? Maar naar zijn zeggen is het zaak om niet dogmaties anti-privatisering of anti-bedrijfsleven te zijn. Van geval tot geval moeten de voor- en nadelen worden afgewogen. De AbvaKabo ziet privatisering als een slechte oplossing om tot een efficiëntere dienstverlening te geraken. Maar als de regering alternatieven in de wind slaat en haar zin doordrijft, ziet de bond zich toch genoodzaakt om te werken aan een zo goed mogelijke startpositie van een te privatiseren bedrijf.

Aan de andere kant vindt de AbvaKabo privatisering ook een oneigenlijke manier om tot een verbetering van de arbeidsvoorwaarden voor het personeel te komen. Maar als het daarbij lukt een goede CAO af te sluiten en een aanvaardbare pensioenvoorziening te treffen, dan wordt dat niet nagelaten. Overigens heerst de mening dat de bond ook niet veel keus heeft. Voor krachtdadig optreden tegen privatisering vindt de bondsleiding dat de AbvaKabo te zwak

is. Ook al omdat verzelfstandiging dan hier en dan daar aan de orde wordt gesteld, zodat krachtenbundeling moeilijk te organiseren is. Daarom beperkte de AbvaKabo zich tot nog toe tot het zoveel mogelijk in de hand houden van de gevolgen.

Praten over de uitvoering

Door deze opportunistiese houding ziet de bond het als zijn taak om zo goed mogelijk de diensten, bedrijven en instellingen en het daarin werkende personeel door deze privatiseringsperiode heen te loodsen. Dat houdt in, dat bij plannen tot privatisering of ongewenste verzelfstandiging de bond in de eerste plaats probeert om bij de voorbereiding invloed uit te oefenen op het principebesluit daartoe.

Maar omdat bij de plannenmakerij wel particuliere ondernemers en hun organisaties worden betrokken en niet het personeel en hun bonden, lukt dat vrijwel niet. Medezeggenschap wordt pas geboden als de plannen al rond zijn en er alleen nog over de uitvoering kan worden gesproken.

Op centraal nivo praat de AbvaKabo zo goed en zo kwaad als dat kan mee over zaken als 'flankerend beleid bij afslanking'. Bij privatisering gaat het dan om een sociaal plan om de gevolgen voor het personeel op te vangen. Zo heeft de AbvaKabo het initiatief genomen tot een ontwerpstatuut Privatisering en een voorstel gedaan om een nieuw pensioenfonds te vormen voor de door de staat afgestoten bedrijven en diensten die als zelfstandige NV verdergaan. Maar de minister blijft zich het recht voorbehouden om eenzijdig een sociaal plan op te leggen en hij doet dat ook. Sterker nog, hij laat de ambtenaren zelf opdraaien voor de kosten van bijvoorbeeld een verlaagde VUT-leeftijd.

Ondervoorwaarden

Naar aanleiding van de ervaringen, opgedaan bij de privatisering van het GEB in Den Haag in 1986, stelde de AbvaKabo een vijftal 'voorwaarden' op, waaraan zou moeten zijn voldaan voordat tot privatisering wordt overgegaan.

1. De arbeidsvoorwaarden voor het personeel mogen niet slechter worden.
2. Een zekere politiek-demokratische controle ten aanzien van de maatschappelijke functie van het bedrijf moet blij-

ven bestaan zonder dat dat ten koste gaat van de bedrijfsvoering.

3. De aandelen van het bedrijf moeten het onvervreemdbaar eigendom van de staat zijn.

4. De medezeggenschap voor het personeel moet gewaarborgd zijn.

5. De NV-vorming mag niet ten koste gaan van werknemers die ergens anders bij de overheid werken.

De onderhandelingen over de gevolgen voor het personeel worden gevoerd met zowel afzonderlijke directies, zoals bij het rijk bij de verzelfstandiging van de PTT, als met werkgeversverenigingen. Bij bijvoorbeeld de privatisering en fusies van nutsbedrijven op het gemeentelijke nivo, heeft de AbvaKabo met de werkgeversverenigingen centraal een protocol opgesteld. Daarin is vastgelegd dat er bij privatisering centraal overleg wordt gevoerd over een groot aantal zaken, zoals de CAO's, de sociale plannen, de naleving van fusiegedragsregels, pensioenrechten, ziektekostenregelingen, werkgelegenheid en overgangsmatregelen. Tevens staat daarin dat plaatselijk moet worden overlegd over zaken zoals de arbeidsvoorwaarden tot aan de fusiedatum of de vergelijking van de arbeidsvoorwaarden voor

en na de privatisering. Ook de rol van de medezeggenschapsorganen ligt daarin vast. En daarnaast de personeelsformaties, de sociale statuten, de sociale plannen en de voordracht van een of meer leden van de toekomstige raad van commissarissen van de NV.

Twee voorbeelden

Nadat de lagere overheid al in een groot aantal gevallen was voorgegaan, is op 2 juni jongstleden de eerste privatisering van een rijksdienst geheel voltooid. Het betreft hier de Dienst voor de Waarborg van het Ministerie van Financiën, waar edelmetalen op hun gehalte onderzocht en van een rijkskeurmerk voorzien werden. Deze dienst zal door de bedrijfstakorganisatie de Federatie Goud en Zilver onder de nieuwe naam "De Waarborg Platina, Goud en Zilver NV" als zelfstandige onderneming worden voortgezet. Er werken nu nog slechts zesenvoertig, bijna allemaal nieuwe personeelsleden van de vroegere zesenzestig die, omdat zij zich in de nieuwe NV principieel niet thuis voelden, bijna allen binnen de belastingdienst zijn herplaatst. De AbvaKabo heeft bij deze privatisering vrijwel geen inbreng gehad. Ruding had het allemaal al uitgedacht en de bonden hebben zich daar gedwee bij neergelegd. Van enige organisatie van het aanwezige verzet is geen sprake geweest.

Bij de verzelfstandiging van een andere rijksdienst, de PTT, ligt het allemaal nog enigszins open. Volgens de plannen dienen zesennegentigduizend PTT-ers op 1 januari 1989 de ambtenarenstatus te verliezen en 'gewoon werknemer' te worden bij de NV PTT. Nu verkeert het proces in de fase van de onderhandelingen over de CAO. Op 1 juni verwierp de AbvaKabo (bij de PTT zevenentwintigduizend leden van de vierenveertigduizend georganiseerden) het onder-

handelingsbod van de PTT-directie. Dat bod, dat inhield dat elke PTT-er een vergelijkbare functie met netto hetzelfde salaris als voorheen zou krijgen, was veel te mager. De FNV-ambtenarenbond houdt vast aan de verworven rechten van de PTT-ers in de huidige situatie en eist dat ook nieuwkomers die krijgen. Vooral de lager ingeschaalden zouden er anders flink op achteruit gaan. Maar echte actieplannen om de PTT-hoofddirectie onder druk te zetten lijkt de AbvaKabo niet op de plank te hebben liggen.

Genoeg verontrusting

De vraag is hoelang de ambtenarenbond deze 'meedenk-houding' nog vol kan houden. De ontevredenheid en onrust bij te verzelfstandigen diensten en bedrijven nemen hand over hand toe. En dat het argument, dat het bij een relatief kleine dienst slecht uitvoeren is, geen steek houdt wordt wel bewezen door de restauratieve dienst bij Philips. Ook daar is verzelfstandiging aan de orde door afstoting van zogenaamde branche-vreemde activiteiten, ook daar dreigen de arbeidsvoorwaarden voor het personeel er drasties op achteruit te gaan. Maar daar zijn de werkneme(st)ers onder leiding van de toch ook niet als ontzettend progressief bekend staande Industriebond FNV aan een staking begonnen die de onderhandelingsdruk op Philips aardig heeft opgevoerd.

Wel principieel tegen privatisering zijn, maar vervolgens niet of nauwelijks iets ondernemen om het verzet te organiseren, wettigt de (rethorische) vraag of de AbvaKabo dat wel kan maken. De geloofwaardigheid van de bond, die de werknemers van de grootste werkgever in het land organiseert, en daarmee de geloofwaardigheid van de vakbeweging als geheel, is in het geding.

Jaap van Splunter